

Mihhail Tšuvašovi kogu

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis on ka rikkalik folkloori-materjal, mille kogus rahvaluulekoguja **Mihhail Tšuvašov (Tšuvašev) (1909–1973)**. Ta sündis 1909. aastal Kuibõševi oblastis Pohvistnevo rajooni Krasnõe Kljutši küla talupojaperes. Õppis Samara internaatkoolis ja pärast seda töötas mõnda aega Tšernovka külas õpetajana. Seejärel jätkas õpinguid Uljanovski Pedagoogilises Tehnikumis ning õpetas Novaja Malõkla külas matemaatikat, füüsikat ja võimlemist. Lisaks sellele õppis ta Kuibõševi Polütehnilise Instituudi keemiateaduskonnas, mille lõpetas keemiainseneri kutsega aastal 1941. Teises maailmasõjas ta sai kaks korda raskesti haavata. Pärast sõja lõppemist õpetas ta kodukülas füüsikat. Aastal 1966 haigestus ta raskesti ja pidi töölt lahkuma. Nüüd oli tal aega oma hobi jaoks, ja nii ta alustas ersa rahvaluule kogumist. Algul pani ta tekste ainult kirja, hiljem hakkas rahvaluulet lindistama magnetofoni abil.



Foto 16. Mihhail Tšuvašov materjali kirjutamas. EKM ERA, Foto 11506.

1970. aastal hakkas Tšuvašov saatma lindistusi kopeerimiseks Tartusse kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonda ja enne surma otsustas kirjandusmuuseumile üle anda kogu oma pärandi: 113 helilindil (EKM RKM, Mgn. II 1663–1684, 1971–1990, 2525–2590, 2863–2867) on 803 pala (30:46:56). 6 käsikirjalist mappi (1249 lk, RKM, Tšuvašov 1–6, 408 pala) restaureeriti ja digiteeriti aastal 2023. Tšuvašovi kogusse kuulub ka 13 fotot.

Laulikute arv	Asukoht
179	Kuibõševi obl

(476 lk)

Materjali kogumist, Mihhail Tšuvašovi kogu korraldamist ja selle Eesti arhiivi üleandmist iseloomustab kõige paremini tema venna Ivan Tšuvašovi kiri Tartusse.

Kiri Eesti kolleegidele

Kallitele eesti kolleegidele Kõiva, Otilia Robertovnale, Rüütel, Ingridile (isanimi unustasin).

Kirjutab teile Žitomirist Tšuvašov, Ivan Ivanovitš (Mihhail Ivanovitš Tšuvašovi vend). Hiljuti kutsus vend mind enda juurde ja ütles umbes järgmist: “Mina olen tugevalt kinnitatud voodisse, haigus progresseerub pöördumatult... Mul on väga kahju minu folkloorsetest töödest. Võivad kaduma minna hinnatud kirjapanekud. Aita neid süstematiseerida ja saata neid sihtkohta.”

Algas keeruline ja väga huvitav töö magnetofoni salvestuste süstematiseerimisel. Kõlavad vanad mordva laulud, itkud, tšastuškad. Ei ole lõppu nende kogusel ega mitmekesisusel. Kui palju asukohti (Mordva külasid) ta külastas, sõites läbi riigi!

Märkmete süstematiseerimisel ma veendusin, kui suure panuse ja jõu pani vend sellesse töösse.

Kui see töö hakkas lõpule jõudma, siis ta küsis, kas ta võiks selle materjali jätta kasutult seisvaks koormaks või anda edasi kindlatesse kättesse. Ta hakkas nimetama organisatsioone ja inimesi, kes võiksid seda materjali

kasutada. Ja kibestunult ütles, et ühtelede võivad need salvestused mitte meeldida ja teised ei pruugi neid kasutada sihipäraselt.

“Ainult minu eesti sõbrad,” ütleb ta, “võivad tõeliselt hinnata minu tööd ja kasutada seda sihipäraselt.”

Ja hakkas rääkima mastaapsest teadustööst teie muuseumis, tõsidusega asjasse suhtumisest, sellest tähelepanust, mida te talle, väga tagasihoidlikule folkloristile, vastu andsite, julgustades teda jätkama selle tööga.

Ta räägib kahjutundega, et me ei suutnud väga korralikult vormistada materjali (mind aitas üks tüdruk, kes lõpetas Mordva ülikooli).

“Te ei tea, kui korrektsed inimesed töötavad kirjandusmuuseumis.”

Kuulates tema jutte teist, hakkasin eemalt (tagaselja – zaotšno) teid austama.

Mihhail Ivanovitš palus mind viia kogu materjal Tartusse, aga sellel ajal oli liikvel gripp, sellepärast olin sunnitud suurema osa saatma postiga, aga osa võtsin kaasa Žitomiri. Esimesel võimalusel toon ülejäänud materjali. Võib-olla saan millegagi aidata.

Endast. Aastal 1939 lõpetasin Mordva Pedagoogilise instituudi keemia-bioloogia erialal. Pärast teenisin – sõda. Aastatel 1945–1959 töötasin Šentalas keemia ja bioloogia õpetajana, vahest aitasin Mordva instituuti (täpsemalt Mordva kultuuri osakonda) folkloorse materjali kogumisel. Aastast 1959 töötan Žitomis ja õpetan keemiat.

Sellel aastal läksin pensionile.

Mihhail Ivanovitši haigusest.

Arvatavasti ta kirjutas, et rohkem kui aasta aega tagasi eemaldati tal soolekasvaja. Pärast operatsiooni tundis ta ennast väga hästi. Pärast hakkas jälle halb. Uue ravimi kasutamine parandas ta enesetunnet. Nüüd aga on jälle rasked päevad.

Palun andke teada, kas mul tasub tuua ülejäänud materjalid Tartusse.

Minu aadress: Žitomir, Puškini 31–28.

(tel: 7-06-22)

Tšuvažov, Ivan Ivanovitš

Mihhail Tšuvažovi käsikirjalised materjalid sisaldavad litereeringuid koos ristviidetega laulude helisalvestustele (74, 50 ersa ja 24 vene keeles), noote, kirju, artikleid, ersa ja mokša kultuuritegelaste mälestusi ja kirjapanekuid. Noodistused on tehtud Kuibõsëvi Pedagoogiline Ülikooli õppejõudude poolt (RKM, Mgn. II 1684 e). Materjali hulgas leidub ka ainek eestlaste kohta. Osaliselt

on Mihhail Tšuvašov tõlkinud ersakeelsed tekstid (laulud, itkud) vene keelde. Materjalide hulgas leidub usundilis-kombeloolisi kirjapanekuid, ersa ja mokša ühiskonna- ja kultuuritegelaste mälestusi, artiklite käsikirjad “Mordva pulm”, “Kaukaasia mordvalaste ajaloost” (История закавказской мордвы, РКМ, Тšu-vašov 1, 159/206)



Foto 17. Kaukaasia mordvalased. Sevani järve äärne mordva küla Šorza. EKM ERA, Foto 165.

Palju aastaid hiljem tehti Šentala munitsipaalrajooni administratsiooni ning Mordva piirkonna kultuuri- ja haridusseltsi Mastorava palvel Tatjana Volkova juhtimisel unikaalsetest helimaterjalidest koopiad. Nende koopiate põhjal ilmus Mihhail Tšuvašovi materjale mitmetes raamatutes: M. Tšuvašov jt (1979) “Mordva (ersa) itkud” ning Inna Kasjani jt toimetatud antoloogias “Volga piirkonna rahvaste vaimne pärand: elav pärimus” I–IV, mis ilmus aastatel 2001–2015 (Kasjanova 2001, 2008, 2009, 2015). Staraja Šentala külas avati 2002. aastal Mihhail Tšuvašovi nimeline ajaloolis-etnograafiline muuseum, mis toimib ka kultuurikeskusena, kus korraldatakse loenguid, kohtumisi ja konverentse (Aljona Jurina, 2014).



Foto 18. Kaukaasia mordvalased. Šorza küla vanamehed (vasakult M. Sandikov, I. Kudrjašov, S. Ledjaev ja M. Larionov 1840. aastatel Kaukaasiasse saadetud K. Kozlovi hauakivi juures. EKM ERA, Foto 167.

Ingrid Rüütel märgib, et “Mihhail Tšuvašovi kogu on arvestatav allikas soome-ugri folkloori võrdleval uurimisel. Siin leidub näiteid selliste laulude ja uskumuste kohta, mille juured peaksid ulatuma tagasi muistsesse soome-ugri ühiskultuuri ning mille paralleele leidub läänemere-soome, sealhulgas ka eesti folklooris” (Rüütel 1973: 381).

Arhiivikirjed on varieeruvad: sissekanded ja kirjeldused on tehtud erinevates keeltes, liigid kandsid erinevaid nimetusi, esines kordusi ja osa andmeid laulude kohta on poolikud – iga pala üldandmed võivad teatava määraneni muutuda ja varieeruda nii Viktor Danilovi kui ka Mihhail Tšuvašovi materjalides.

Nii Tšuvašovi kui ka Danilovi helilindistustes ja tekstides on esindatud kõik mordva rahvalaulude liigid:

- surnu-, pulma-, ja nekrutiitkud
- vanad mütoloogilised laulud
- ajaloolised ja tavandilaulud

- lastelaulud
- lüürilised laulud (luuletused)
- loitsud

Mihhail Tšuvašovi ja Viktor Danilovi ersa rahvalaulude liigid on sarnased ülesehituse, funktsiooni ja poeetilise keele poolest, tekste eristab ainult lokaalne erinevus – ersad elavad hajutatult üle kogu Venemaa.

Ersa rahvalaulude kaudu aga näeme ühiskonnaelu peegeldust: arenguid, muutusi, leppimist oma saatusega, kompromisside tegemist jne.